

ТАЈНА СВЕТОСАВЉА

Непознати поглед на личност

Светога Саве

Приредио
Бошко Обрадовић

CATENA MUNDI
Београд, 2013.

Уводник

СРБИЈА – ЗАДУЖБИНА СВЕТОГ САВЕ

*Ми данас живимо у новим светосавским временима.
Протојереј ставрофор Хаџи Љубодраг Петровић*

Овим речима завршио је своје обраћање сада почивши о. Љуба Петровић, дивни и јединствени престонички прота и духовни отац читаве генерације нових православних мислилаца деведесетих година 20. века, изговорено на Сабору Светосавске омладине 2000. године у Патријаршији у Београду. Нешто мало потом, о Савиндану 2001. изашао је посебни темат-број тада новог гласила београдских студената „Двери српске“, посвећен управо тајни светосавља – као, по речима Светог Јустина (Поповића), философије живота и смисла историје српског народа. Млади српски родољуби и светосавци сабрани око „Двери“, у егзистенцијално тешкој и конфузној последњој деценији прошлог века, у вујићевском „повратку Сави светитељу“ открили су непознати континент сопствене националне вредности, дубине и тајне трајања.

Светосавље

У уводнику тог сада већ историјског темата од пре 12 година нашла се следећа младалачка реч приређивача и тадашњих уредника часописа *Двери српске*: „И заиста, као што је Свети Сава

дошао да просвети свој полупагански а полухристијанизовани народ српски и у њему учврсти правоверје и правоживље, тако је и данас у Србији – задужбини Светог Саве, након пола века комунистичког отпадништва од вере и Цркве и деценије репаганизације Српства, дошло светосавско време учвршћења праве вере и српске нације. Јер српски је народ данас – слично времену Светог Саве – полунезнабожачки, полухришћански и преплављен сваковрсним сујеверјем, сектама, интелектуалистичким атеизмима и лажним духовностима. Доба извитоперене вере и колебања Српске цркве између грчке нове теологије (екуменизма) и ватиканске старе политике (унијаћења), тражи светосавског пастира који ће изнова одлучно повести народ свој *йуишем који води у живои* – путем праве вере и националне Цркве.

Процес српског отпадништва од Светог Саве (и Светосавског Завета) најбоље се види кроз три симболичке историјске тачке:

1. српско прихватање – у оквирима заблуде Југословенства – да поред Светог Саве, првог српског архиепископа и просветитеља, као школска слава (у Краљевини 1918–41) напоредо стоји католички бискуп Штросмајер;
2. избацивање слике Уроша Предића „Свети Сава са децом“ из Свечане сале Универзитета у Београду две године по комунистичкој окупацији Београда и Србије у октобру 1944;
3. у беседи архимандрита Јустина (Поповића) коју је, у стилу старозаветног пророка који стоји наспрам свеопштег идолопоклонства које је завладало у некада народу Божијем, одржао пред готово празном црквом манастира Ђелије на Савиндан 1966, где је, између осталог, рекао: „Нема Светога Саве на Универзитету, нема духа његовог, нема Христа његовог. А кога има, ако Христа Бога нема, ако Светог Саве нема?“

Српско национално буђење крајем осамдесетих није донело обнову светосавског национализма, већ извитоперени национализам без садржине, без Бога, без Светог Саве, у који су се преобукли српски комунисти ради очувања власти, тако да се, у једном посебном смислу, може рећи да ми данас познајемо једног

„фалсификованог“ Светог Саву, „умртвљеног“ и „неутрализованог“ да не би случајно допро до живих српских душа. Секуларизовани зборници и монографије о Светом Сави којима обилује српски 20. век понудили су нам многобројне информације о историјском, „смртном“ „Сави Немањићу“ задржавајући његову личност у Средњем веку и историји, и не допуштајући његовој и те како живој националној мисли да продре до савремених Срба. Нама је данас познато обиље историјских података о животу и националној делатности Светог Саве и о јубилејима савинданским ми често истичемо како је Свети Сава био *први* у овој или оној (већини) области националног живота. Међутим, ништа заиста светосавско није данас живо у нама, нити смо спремни и вољни да храбро и до краја извучемо праве светосавске закључке из најбитнијих порука житија светитеља Саве.

Као да не примећујемо светосавско опредељење за Царство небеско два века пре Косовског опредељења светог кнеза Лазара; као да не примећујемо ни светосавско бекство из овоземаљског ропства греху и почастима (нпр. државних функција) и светосавско отимање ка Христу. (Колико само данашњи српски родитељи који су следили комунистички кључ једног или највише два детета страхују од „бекства“ своје деце у манастир!) Као да не примећујемо ону деценију (и више) коју је млади монах Сава провео у духовном подвигу на Светој Гори (у посту, молитви и послушању), просвећујући најпре себе и узрастајући најпре сам у врлинама, да би тек тако просвећен на изворишту правоверја био припремљен да постане просветитељ свога отачаства. Као да не примећујемо светосавску законодавну делатност у остваривању симфоније између Цркве и државе. И као да не примећујемо светосавску одлучну борбу за националну аутокефалну Цркву - независну како од вечитих унијатских намера Ватикана, тако и од грчког шовинизма.

Све то као да и не примећујемо, већ проповедамо само оног Светог Саву који ни на шта не обавезује, који не позива ни на какву дужност и послушање, који не тражи непрестано испуњавање српског завета Богу. Само такав – „умртвљени“ и „фалсификовани“ Свети Сава - доступан је савременој српској омладини.

Напоредо са пропагирањем „давно прошло“ и „неживо“ Светог Саве, оживотворавају се идеје лажних националних просветитеља и духовних туђинаца, чија је најбитнија заједничка „просветитељска“ особина управо негирање и одбацивање (у најбољем случају непомињање, избегавање и обилажење) личности Светог Саве, светосавског опредељења и Светосавског (српског) завета. Па тако доситејевском бекству из манастира (и српског завета) и опредељењу за царство земаљско и науке о животу од овога света којима се изучио на Западу, у духовној туђини и изворишту кривоверја, неверја и зловерја – следују по ванзаветној (и антизаветној) линији и сви следећи српски псеудопросветитељи. Тако нас Вук Ст. Караџић својом језичком револуцијом одваја од старосрпског (црквеносрпског) језика богатог богословског и философског садржином и пребогатог црквеним духовним искуством. Исти тај Караџић, као скупљач народних умотворина, бележи једва неколико песама, прича и предања о Светом Сави, док сакупљачи после њега налазе на стотине народних умотворина светосавске инспирације. Караџићево „заборављање“ Светог Саве само потврђује Светозар Марковић, следећи револуционар у ванзаветној историји Срба, тиме што у „Србији на истоку“ одлучно одбија да корене српских патријархалних обичаја, породичних и задружних моралних вредности, пронађе у православној вери, Цркви, манастирима, *Крмчији* (свему ономе што је српском народу утемељивач управо Свети Сава). Најзад, највећи туђинац у историји српске књижевности, Јован Скерлић, сасвим издацује средњевековну књижевност (и Светог Саву) из културне историје Срба, што само радикално спроводе духовна деца ванзаветне српске историје – српски комунисти, коначно протерујући Светог Саву и светосавску веронауку из српске просвете и културе. Комунистички пораз у обрачуну са Светим Савом у наше доба ревносно покушавају да неутралишу (умање) комунистички духовни родитељи – доситејевско-вуковски културни идеолози који спречавају светосавску духовну обнову, истовремено проповедајући „цензурираног“ и „контролисаног“ Светог Саву.

Између осталог, испровоциране и оваквом духовном ситуацијом, Савиндана 1999. године појавиле су се *Двери* да би већ у свом програмском тексту истакле да се отварају Светим Савом, потврђују Косовским заветом, настављају Његошем и обнављају владиком Николајем (и не умивају се на туђинском дрлогу). *Двери* су тада истакле да су за светосавску школу, а против школе доситејевске.

У 7. броју *Двери*, „Светосавље и прстонародњаство Вука Ст. Караџића“, *Двери* су уводне странице посветиле редефинисању термина Светосавље позивајући се углавном на чудесну књигу аве Јустина „Светосавље као философија живота“. Садржина осталих бројева *Двери* углавном је испратила ванзаветну линију српске историје комплетирајући тако њену идеолошку-историјску скицу од Доситеја и Вука, преко Марковића и Скерлића до Добрице Ћосића и Новог доба.

Предстојале су нам *Завештне Двери* (скица заветне историје Срба) и духовна борба за обнову Српског завета на свим националним пољима. Јер национална историја Срба заправо је *историја Српскої завешта* која започиње бекством младог принца Растка Немањића у манастир (односно бекством српског народа из паганског, старог света у Нови завет). Кроз националну Цркву, дакле, још у Средњем веку, од племенске заједнице конституише се српска нација - као заветна духовна заједница Срба сабраних у непрестаном остваривању *нової, Светосавскої завешта*.

У том смислу, овим зборником о Светом Сави *Двери* настоје да дефинишу Светосавље као темељ Српског завета и да покажу и докажу колико је светосавско дело уграђено у основ свих самоостварења српског националног бића: почевши од аутокефалне Српске православне цркве, преко независне српске државотворности до оригиналне националне просвете и културе. Овим Зборником поручујемо да је национална идеја Светог Саве данас, колико и увек, актуелна и да има шта да понуди и у овој нашој свеопштој дезоријентисаности у свим облицима националног живота.

Потребно је истаћи и да Зборник посматра Светосавље кроз текстове наших најзначајнијих националних мислилаца

у историјској перспективи читавог 20. века. Тако се у Зборнику налазе најистакнутији православни мислиоци у Краљевини између два светска рата, нама данас готово потпуно непознати (делимично не рачунајући владикау Николаја и оца Јустина), као што су: Димитрије Најдановић, Владимир Вујић, Теодор Титов, (владика) Иринеј Ђорђевић, Живан Маринковић, па чак и сам патријарх српски Варнава (Росић) и његова светосавска мисао, дело и жртва. Текстови свих ових аутора објављивани су у данас углавном заборављеној предратној црквеној периодици: часописима *Хришћанска мисао*, *Пути*, *Хришћански животи*, *Хришћанско дело* (Овде се неодољиво намеће симболика хришћанског самоостварења – од *мисли* преко *животи*а до *дела*!), као и часописима *Бојословље* (орган професора Православног богословског факултета у Београду) и *Светосавље* (орган студената Православног богословског факултета у Београду 1932-1940. године) – нама данас тако непознатим појавама на савременом Богословском факултету у Београду.

У животу Српске православне цркве у предратном периоду посебно се истиче 1935. година коју је Свети архијерејски сабор прогласио за Светосавску годину. Готово да није било нити једног часописа у Срба који у тој, светосавској години свој дуг према Светом Сави није обележио посебним, светосавским бројем. Тако овај Зборник доноси и неколико текстова објављених у светосавској години, и то не само у већ поменутој црквеној периодици, већ и у стручним часописима попут *Српској књижевној гласника* или *Учишћеља*. Новина Зборника налази се и у свим оним именима (и њиховим књигама или чланцима) која су у комунистичким временима била забрањена (што се посебно односи на писце српске националне политичке емиграције: Марка С. Марковића, Ђоку Слијепчевића и Матеју Матејића). *Двери* су настојале и да саберу најбитније текстове оних исповедника светосавске мисли у комунистичкој и посткомунистичкој Југославији, као што су: Милан Кашанин, Димитрије Богдановић, владике Атанасије и Амфилохије, Жарко Видовић и Миодраг Петровић, као и сви преостали, непоменути аутори и текстови који се овде први пут прештампавају, такође по први пут сабрани на једно заједничко

место, у саборну тачку исповедања Светосавског завета. И, најзад, нови просветитељи српски, Равносветосавни, свети владика Николај Жички и свети отац Јустин Телијски, који се као духовне координате налазе како у овом Зборнику, тако и у свеколиком настојању и деловању *Двери* као часописа за националну културу и национална питања.

Пут духовне обнове и учвршћења правоверја и правоживља у српском народу у овим новим, светосавским временима, мора отпочети повратком *Сави Светијишељу, Српске цркве и школе светијишељској ілави*. А први добровољац вере Христове свакако ће изнова бити *омладина Светиої Саве*. Зато *Светосавски зборник* посвећујемо свој православној и националној омладини свесрпској која је дочекала *Двери* и помогла их свом својом заветном одушевљеношћу препуном растковске богочежњивости и светосавске националне одговорности. Ето како се у томе изнова остварише оне речи које је написао богонадахнути Теодосије, животописац Светог Саве, мислећи на најузвишенијег Растка српске историје: *Гле, младих како іредњаче и шїо је корисно за себе іраже“*.

Свети Сава Први

Када после 12 година ишчитавамо ове редове пуне почетничког верског одушевљења и родољубивог заноса, не можемо да се одупремо утиску да сваки редак, макар у многочему претеран или младалачки претенциозан, суштински ипак стоји и данас. Данас, када више ништа не стоји како треба, како је биле пре 12 година или како би требало да буде по светосавским узорима: ни Црква, ни држава, ни култура, ни просвета, ни законправило... Ето довољно мотива и разлога зашто је поново потребно подсетити на Светог Саву, прећутаног, цензурисаног, пригодним академијама умртвљеног и скрајнутог, а непресушног надихнитеља српске темељитости, сопства, оригиналности и самосталности. Највећи путник српске историје, највећи и најуспешнији у свему у чему се огледао – као дипломата, архиепископ, књижевник, законодавац... – Свети Сава и данас путоводи српску нацију и представља сигурно упориште за аутентичну националну мисао

и дело. Ако не знамо шта је исправно и проверено српско, измеримо га светосавским мерилима и нећемо погрешити.

Много пута је у науци, публицистици и просвети српској утврђено да је Свети Сава био први у различитим областима друштвеног живота - родоначелник бројних првих великих историјских корака српског народа. Чини се, међутим, да још увек нисмо до краја схватили колико је он заиста био први и оригиналан у много чему: први архиепископ српски који је утемељио независност како Цркве тако и Државе Српске, али и први монах из краљевске куће који се одрекао власти, први знаменити и високо утицајни Србин на Светој Гори и у читавом свету, први велики српски теолог, први српски законодавац црквеног и грађанског права, први велики књижевник и медицинар у Срба...

За сва времена остаће непревазиђено родољубље Светог Саве, као и та необично истанчана посвећеност обезбеђивању услова за самостални живот српског народа у два најважнија погледа: црквеном и државном. То је најзначајнија национална порука житија Светог Саве за сва покољења српска.

Највећи Европљанин

У овом зборнику издавачке куће „Catena mundi“, која наставља културну политику Двери, враћамо се оним и после 12 година углавном и даље маргинализованим ауторима и текстовима који нам откривају једног „непознатог Светог Саву“, засигурно највећег Европљанина свих времена. Јер, у другим европским народима нема личности тог реда величине, која је својом свеобухватном националном делатношћу практично родила и обликовала читаву једну нацију. Српски народ би морао да зна да је национално формиран још просветитељском мисијом Светог Саве крајем 12. и почетком 13. века, док су друге европске нације формиране тек много векова касније. То не значи да смо већи и бољи од других народа, али то итекако значи да имамо су чим изаћи пред друге народе и читав свет: да имамо историјску висину, дубину и ширину. То веома јасно упућује да имамо чиме да се поносимо, да нисмо бескореновићи и безвредници, напротив: ми смо један

древни, стари европски хришћански народ, трајно утемељен у историјским вредностима. То што ми као народ то не видимо и не знамо - то је наш проблем, који се рефлектује у многе друштвене области у којима слабо шта важно о себи видимо и знамо. Познавање и повратак Сави светитељу означио би преко потребну националну саморедефиницију, значајнију, већу и делотворнију од сваке друге револуције у српском народу.

Поседна је прилика да се враћајући се Светом Сави захвалимо свим овим ауторима који су нам открили „истинско схватање личности Светог Саве“ (М. Деврња), и из чијих интелектуалних кругова је између два светска рата и настала кованица светосавље. Они су за нас представљали и представљају учитеље српске националне мисли на којима смо формирали своја животна начела и програм Двери. Међу њима посебно бисмо истакли њихове новије следбенике, које смо имали част да упознамо лично и назовемо их својим учитељима: проф. др Жарка Видовића, највећег живог српског философа, који нам је открио тајну Српског Завета, и почившег Предрага Драгића Кијука и његову двотомну „Catena mundi“ по којој смо дали назив новој издавачкој кући, такође скрајнуте и непознате као и све најважније што о себи треба да знамо.

Када се данас враћамо Светом Сави, то је повратак једином истинском „оцу нације“, то је изнова мирење завађене браће, то су независна Црква и Држава, то је владавина закона, то је социјална солидарност са потребитима, то зидање на чврстом историјском темељу. Самоспознаја и самопоштовање као предуслов сваког истинског самоостварења.

Бошко Обрадовић